

Het zijn de eerste woorden van de openingszin van de monoloog van Prins Hamlet, meer dan 400 jaar geleden geschreven door William Shakespeare:

Zijn of niet zijn, dat is de vraag:
Wat is edeler in de geest: de slagen en pijlen
Te dulden van het woedend lot, of de wapens
Op te nemen tegen een zee van plagen,
En er, door weerstand, een einde aan te maken?

Als Hamlet deze woorden uitspreekt, heeft de geest van zijn vader Claudius hem verteld dat diens dood een moord was. Hamlets oom Claudius vermoordde hem, greep de Deense troon én trouwde vervolgens met zijn moeder. De geest eist dat Hamlet deze laffe moord wreekt, maar die acht zich als filosofiestudent daartoe eigenlijk niet in staat: Wat is edeler, je erbij neerleggen of je verzetten met [mogelijk] de dood tot gevolg?

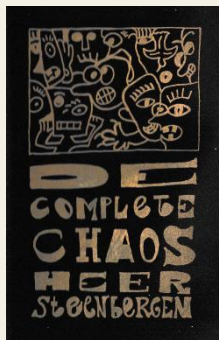
De woorden **To be or not to be, that's the question** raakten voor Hamlet de essentie van zijn bestaan. Het stellen van de vraag maakte hem depressief en moedeloos. Voor de Franse filosoof, journalist en schrijver Albert Camus [1913-1960] vormden de woorden **To be or not to be** de basis van zijn hele filosofische oeuvre. Hij was van opvatting dat de wereld zinloos en absurd is. Maar in tegenstelling tot Hamlet die verlamd werd door de vraag, geeft Camus een verrassend antwoord: Je moet de zinloosheid trotseren door voluit te leven.

In onze tijd worden de woorden **To be or not to be** vooral gebruikt als er sprake is van een cruciaal keuzemoment in je leven, of een moment waarop je integriteit op het spel staat, je trouw aan een ander en daardoor misschien ook wel trouw aan jezelf. Het wordt gebruikt als een mens wordt geconfronteerd met een dilemma waarbij geen tussenweg mogelijk is; het antwoord kan slechts een volmondig ja of nee zijn. Door deze woorden te gebruiken geef je uitdrukking aan het feit dat je met je keuze laat zien wie je wilt zijn. Want als je bij zo'n dilemma een *inhoudelijke* beslissing moet nemen gaat daar een *wils*beslissing aan vooraf. En let wel, er is met onze wil iets bijzonders aan de hand. Jouw wil kan je een enorme kracht geven om te doen wat gedaan moet worden. Maar je kunt je wil ook als excuus gebruiken: "Ik weet niet wat ik *wil*". Je zegt echter met deze woorden eigenlijk dat je [nog] niet weet *wie* je wilt zijn. Camus gaf als antwoord: "Leef voluit", laat de tijd niet voorbij gaan met eindeloos wikken en wegen over wie je wilt zijn.

* * *

TO BE OR NOT TO BE - deze woorden hebben in ons leven existentiële betekenis gekregen.

9 MEI 1991

Martijn, onze zoon Martijn, is amper twintig jaar en schrijft aan zijn geliefde. Een gedicht, als een 'opdracht' voor haar bij zijn gedichtenbundel **DE COMPLETE CHAOS**. Ze gaf ons het gedicht 26 jaar later, nadat het boek **MARTIJN KRONIEK VAN EEN ASPERGER** in 2017 was verschenen - een prachtig geschenk. Ik citeer alleen de titel en het laatste vers van zijn gedicht.

TO BE OR NOT TO BE III

ben ik nu of was ik toen
is dit dood of is dit leven
of ben ik altijd al geweest
& zal ik altijd blijven

DE NACHT VAN 22 SEPTEMBER 2012, 04:55 uur

In die nacht overbrugt Martijn eenentwintig vaak mooie maar ook vaak heel moeilijke levensjaren waarin hij worstelde met de vraag **Zijn of niet zijn**, "Wie ben ik?" Na een lange zoektocht met de hulp van twee liefdevolle en deskundige psychiaters, schrijft hij die nacht zijn **Dagboek van een vermoeide Asperger**². Zijn zoektocht naar een antwoord op zijn levensvraag is voorbij en daarom kan hij die nacht de bevrijdende woorden "Nu pas begrijp ik" schrijven. Hij weet wie hij is én wil zijn.

Martijn vindt daarna het leven opnieuw uit. Hoe moeilijk dat soms was, blijkt uit zijn tekst in het kader hiernaast.

'Eten valt niet door de brievenbus. Helaas wel, zeg ik er dan met een achteraan. Ik moet voor zoiets simpels als een bezoekje aan de supermarkt regelmatig moed verzamelen. Omdat je soms wel moet, eten valt niet door de brievenbus.

Ik kijk in de spiegel, check hoe ik eruitzie, weifel dan eerst, denk aan wat ik nodig heb, haal diep adem en ga dan toch maar. Dat 'onder de mensen komen' mij moe maakt, had ik pas door toen ik leerde over overprikkeling in combinatie met autisme. Met mijn eigen autisme viel de puzzel in elkaar. Ik raak snel vermoeid zonder enige fysieke inspanning en het was altijd één groot raadsel.

14 MEI 2014 IN DE NAMIDDAG

Martijn wil 'een bezoekje' aan de supermarkt brengen. Net van huis sterft hij als gevolg van een hartinfarct, 43 jaar jong.

* * *

Twee geliefden schreven ons twee jaar later, op een mooie lentedag in 2016, deze voor ons zo herkenbare, kostbare woorden.

Herinnering aan Martijn

Lief, lang,
intelligent, kunstzinnig,
boekenliefhebber,
kwetsbaar,
angst, somberheid,
moed, zoekend...

Dan de erkenning,
de oorzaak.
Zicht op de toekomst.

Voorbij.

Martijn, een mens van voorbij, is onder ons. Op maandag 26 oktober herdenken wij zijn geboorte. Te vroeg geboren, te vroeg gestorven. Onlangs las ik woorden van een moeder die een kind verloren had. Ze schreef hoe het verdriet als een schaduw met haar meeging – altijd. Die beeldspraak herkende ik, raakte me. Die schaduw is al twaalf jaar ook onze trouwe metgezel. Enkele dagen later drong de gedachte zich aan mij op dat schaduw altijd vergezeld gaat van licht.

TO BE OR NIET TO BE. Wij stonden als gezin in 1997 in het volle licht op **KAAP DIE GOEIE HOOP**. Nu, bijna dertig jaren later, maakt het herfstlicht de schaduw in ons leven zachter.

We weten ons verbonden met ons nageslacht en hun geliefden die ook onze liefdes zijn; met Robert en Jente, met Martijn; met onze twee kleinzonen: Jesper en Elise, Lennart en Marta. Broers, zussen en vrienden zijn ons nabij.

Wij leven en onze schaduw vergezelt ons. Wij leven in het licht en 'goeie hoop' trekt met ons mee. **Zijn of niet zijn, dat is de vraag – wij zijn!**

Noot

1. Uit *Hamlet*, officieel *The Tragedy of Hamlet, Prince of Denmark*, Act III, scene 1 – William Shakespeare. Geschreven rond 1600
2. Martijn kreeg de diagnose Syndroom van Asperger. Het is een vorm van autisme die sinds 2013 officieel onder de brede noemer Autisme-spectrumstoornis (ASS) valt.

MUZIEK

1. **HOE MARTIJN IN 1999 VAN BACH GING HOUDEN.**
"Hij zoekt op een avond Jildou op, zijn collega. Doet-ie vaker, ze is een rustpunt in het team van het Veilinghuis, zeker ook in het leven van Martijn. Als hij de woonkamer binnenkomt, hoort hij cellomuziek. Wat is dát? Jildou memoreert: 'De Prelude uit de Cellosuite nr. 1 van Bach, Pablo Casals, opnames uit 1936-1939, onvervalst krakerig mono. Maar wat een wereldse uitvoering.'" [Citaat uit het boek **MARTIJN, KRONIEK VAN EEN ASPERGER**]. Martijn wordt in zijn diepste vezels geraakt. Dat is nooit meer overgegaan. Alle zes Suites komen aan de beurt. Zo groeit zijn liefde voor Bach. Elke dag Bach, ook voor hem. Luister en kijk [hier](#)
2. **HOE MARTIJN TROOST VOND BIJ NICK CAVE.**
Tijdens enkele crisissen was Martijn nauwelijks voor anderen toegankelijk. In zijn moedeloosheid luisterde hij naar het lied [BLESS HIS EVER LOVING HEART](#) – vele keren herhaald.

Roel Steenbergen, 24 oktober 2026.

